

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан
географічного

природничо-
факультету

Л.П.

Міронєць

« 1 » вересня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА З ГЕОГРАФІЇ
(ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА)**

галузь знань 10 Природничі науки
спеціальність 106 Географія
освітньо-професійна програма Географія
Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-
географічного факультету

« 30 » серпня 2022 р.

Голова _____

(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Робоча програма навчальної практики з географії (фізико-географічної) для студентів 2 курсу спеціальності 106 Географія. – 2022.

Розробники: Данильченко О.С., Корнус О.Г., Корнус А.О.

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії

Протокол № 1 від 29 серпня 2022 року.

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії Корнус О. Г., к.г.н., доцент

© Данильченко О.С., Корнус О.Г.,
Корнус А.О.,
© СумДПУ, 2022

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ГЕОГРАФІЇ (ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ)

Найменування показників	Спеціальність, предметна спеціалізація, ступінь	Загальна кількість годин
Кількість кредитів – 6	Спеціальність <u>106 Географія</u>	180
	(шифр і назва) Ступінь <u>Бакалавр</u>	Вид контролю: залік

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ГЕОГРАФІЇ (ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ)

Навчальна практика з географії на другому курсі закріплює теоретичні знання, отримані під час вивчення навчальних дисциплін «Геологія», «Геоморфологія», «Загальне землезнавство», «Гідрологія», «Географія ґрунтів з основами ландшафтознавства» та інших. Під час навчальної практики студенти не тільки розширюють, поглиблюють та закріплюють знання, отримані під час теоретичного навчання, але й оволодівають новими методами пізнання природних процесів, знайомляться з проблемами раціонального природокористування.

Об'єкти навчальної практики є природними наочними посібниками. Вони надають можливість для аналізу і синтезу отриманих теоретичних знань. В польових умовах студенти навчаються використовувати теоретичні знання і засвоювати найпростіші методи польових досліджень, вчать грамотному та охайному веденню документації і звітних матеріалів. Здійснюючи захист звіту з навчальної практики, студенти обґрунтовують власні висновки, демонструють відповідальність за виконану роботу.

Мета практики – закріпити та поглибити теоретичні знання, отримані студентами під час навчання, набути та вдосконалити практичні навички та уміння за вказаними навчальними дисциплінами, оволодіти сучасними методами польових досліджень та навчити студентів користуватися ними у польових умовах.

Завдання навчальної практики:

- закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час лекційних, лабораторних, практичних занять з географічних дисциплін;
- навчитися користуватися спеціальними приладами і туристичним спорядженням та вміти правильно застосовувати їх при різних видах географічних досліджень;
- вміти самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому щоденнику;

- формування навичок у студентів проведення науково-обґрунтованої камеральної обробки емпіричних результатів;
- формування навичок складення звіту про проходження навчальної практики;
- формування навичок самостійної роботи студентів при проведенні польових навчальних занять лабораторного типу;
- підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки студентів-географів.

Під час проходження практики студент повинен оволодіти навичками науково-дослідницької діяльності та **вміти**:

- використовувати професійно-профільовані знання й практичні навички з геоморфології, географії ґрунтів з основами ландшафтознавства, основ технології виробництва, рекреаційної географії для дослідження природних явищ і процесів;
- використовувати професійно-профільовані знання й практичні навички для вирішення практичних завдань в галузі географії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність працювати автономно.

ЗК 10. Навички здійснення безпечної діяльності.

СК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах.

СК 4. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтно-оболонки.

СК 6. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.

СК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати.

СК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.

СК 11. Здатність працювати в колективах виконавців, у тому числі в міждисциплінарних проектах.

Методи навчання: абстрактно-дедуктивний, конкретно-індуктивний, частково-пошуковий, дослідницький; практичні методи навчання (розрахунково-графічні роботи).

Дистанційне проведення практики передбачає онлайн вивчення всіх складових навчальної практики. Завдання розміщені на платформі Moodle.

Передумови для проведення навчальної практики з географії (фізико-географічної)

Перед проходженням фізико-географічної практики студенти мають оволодіти знаннями з «Географії ґрунтів з основами ландшафтознавства», «Геоморфології», «Рекреаційної географії» та навчальної практики (топографо-географічної). Проходження практики передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Результати навчання за дисципліною

	Програмні результати навчання	Очікувані результати навчання
ПРН 1.	Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії географії, а також світоглядних наук.	Знати та вміти використовувати на практиці теоретичні знання навчальних дисциплін: геоморфології, географії ґрунтів з основами ґрунтознавства, рекреаційної географії та ін. Знати наукові географічні методи досліджень, їх систематику та використання під час спостереження та дослідження природних та суспільно-географічних явищ і процесів.
ПРН 3.	Пояснювати особливості організації географічного простору.	Знати та пояснювати особливості прояву геоло-геоморфологічних, ґрунотвірних, ландшафтних процесів у досліджуваному районі. Знати та пояснювати суспільно-географічні процеси.
ПРН 4.	Аналізувати географічний потенціал території.	Знати та вміти аналізувати геолого-геоморфологічні, клімато-гідрологічні, ґрунтово-рослинні умови території дослідження. Вміти пояснювати особливості розміщення населення та виробництва.
ПРН 5.	Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.	Вміти збирати, обробляти та аналізувати як інформацію отриману під час польових географічних спостережень так і статистичну інформацію.
ПРН 13.	Застосовувати загальні здоров'язберігаючі технології в професійній діяльності.	Дотримуватися правил техніки безпеки під час проходження фізико-географічної практики.
ПРН 15.	Використовувати наукові методи для аналізу природно- і суспільно-географічних об'єктів і систем, планувати, організовувати і проводити стаціонарні та польові географічні спостереження індивідуально та колективно.	Знати та вміти виконувати окомірну зйомку, геолого-геоморфологічні ґрунтово-географічні, геоботанічні дослідження району практики. Вміти проводити ландшафтне профілювання полігону, описувати фації, урочища, здійснювати ландшафтне картування території.

		Вміти досліджувати природні і антропогенні процеси та їх вплив на ПТК. Вміти проводити стаціонарні та польові географічні спостереження та дослідження природно- і суспільно-географічних об'єктів.
--	--	---

III. БАЗА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

Базою проведення навчальної практики з географії (фізико-географічної) можуть бути:

1. природно-територіальні комплекси та об'єкти міста Сум та його околиці;
2. геолого-геоморфологічні об'єкти Сумської області (природні та штучні геологічні відслонення): г. Золотуха (Роменський район), села Барилівка та Могриця (Сумський район), с. Баничі (Глухівський район);
3. с. Стрілкове Генічеського району Херсонської області.
4. смт. Степанівка (Сумський район);
5. с. Верхня Сироватка (Сумський район)
6. м. Путивль (Путивльський район);
7. м. Тростянець (Тростянецький район);
8. м. Ромни (Роменський район);
9. смт. Липова Долина (Липоводолинський район);
10. смт. Низи (Сумський район);
11. м. Конотоп (Конотопський район);
12. м. Охтирка (Охтирський район).

Такий вибір об'єктів дозволяє забезпечити реальну комплексність практики. Разом з тим студенти мають можливість певного вибору. Всі обрані полігони досліджень дозволяють повною мірою виконати навчальну програму.

IV. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ

Організацію та проведення навчальної практики з географії здійснюють викладачі кафедри – професори, доценти, старші викладачі. Керівники практики призначаються під час планування річного навантаження викладачів кафедри.

Заняття навчальної практики прирівнюються до змісту аудиторних лабораторних (практичних) занять – тільки в польових природних умовах. Лабораторний принцип проведення польової навчальної практики ґрунтується на виключно дослідницькому характері польових занять. Зважаючи на особливості виїзного проведення практики, за умови чисельності групи 12 студентів і більше, для керівництва практикою призначається два викладачі. По завершенні практики її керівник (керівники) приймає звіт про виконання усіх передбачених практикою завдань і виставляє залік кожному студенту.

Розподіл часу. Основна змістовна частина навчальної практики з географії проводиться у світлову частину доби та включає такі види роботи, як переміщення до об'єкту практики, робота на об'єкті тощо.

Обов'язки керівника практики. Керівник навчальної практики від кафедри забезпечує її організацію і проведення відповідно до навчального плану, наскрізної і робочих програм практик. До обов'язків керівника практики належить:

- проведення інструктажу студентів з техніки безпеки;
- створення належних безпечних умови для життя студентів при проведенні польових робіт;
- науково та методично грамотна організація навчального процесу;
- завчасне визначення місця проведення чи планування маршруту практики та їх затвердження на засіданні кафедри;
- контроль навчального процесу та дисципліни в колективі студентів;
- консультування студентів при виконанні ними польових досліджень та спостережень і контролю самостійної роботи;
- прийняття у студентів звіту про проходження польової практики та своєчасне виставлення заліку;
- у разі сплати студентам і керівнику практики добових та проїзних витрат коштом університету, вчасно оформити супровідні документи та надати фінансовий звіт бухгалтерії університету.

Обов'язки студентів. До обов'язків студентів належать:

- відвідувати екскурсії, здійснювати польові виходи та інші форми навчальної роботи, що передбачені програмою практики;
- виконувати усі передбачені програмою практики завдання;
- дотримуватись правил техніки безпеки;
- дотримуватись загальних організаційних вимог і дисципліни при проходженні практики;
- вести щоденник практики та інші види документації, визначені керівником практики, брати участь у підготовці і захисті звіту про її проходження.
- отримати залік за підсумками проходження навчальної практики.

Перелік документів з організації практики. Пакет необхідних документів для офіційної організації практики включає в себе наступні матеріали:

- наказ по університету (розпорядження по факультету) щодо відправлення студентів на навчальну практику; в наказі (розпорядженні) вказуються причини направлення студентів, призначається керівник, вказуються строки практики;
- маршрутний лист (у випадку виїзного проведення практики), де зазначаються конкретні пункти маршруту практики;
- документи про замовлення засобу пересування (автобус, поїзд);
- заявка на фінансові витрати та листи відрядження на керівника зі студентами (подаються до бухгалтерії; даний документ оформлюється лише за умов оплачуваної польової практики за кошти університету);
- фінансовий звіт (оформляється та подається до бухгалтерії лише за умови оплачуваної навчальної практики за кошти університету).

V. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Навчальна практика з географії проводиться з відривом від навчання протягом травня, червня у 4 семестрі та складається з 4-х блоків: геоморфологічного, ґрунтознавчого, комплексного фізико-географічного (ландшафтознавчого) та краєзнавчо-географічного. Кожен блок складається із підготовчого, польового і камерального етапів.

Підготовчий етап включає ознайомлення з програмою практики, напрямками досліджень, маршрутами, правилами експлуатації приладів, методикою польових досліджень, вимогами до звіту. На цьому етапі відбувається повторення та закріплення теоретичної бази, необхідної для проходження польової практики, отримання обладнання, інструктаж з техніки безпеки.

Польовий етап включає безпосередню роботу на ділянках, проведення вимірювань і створення планів, проведення екскурсій на ключові природні ділянки, спостереження на навчальних постах тощо. У залежності від мети та завдань кожного блоку навчальної практики з географії проводяться певні географічні дослідження.

Камеральний етап. Після закінчення польового етапу студенти за даними польових щоденників складають та оформляють звіт з навчальної практики.

Навчальна практика з геоморфології (45 год.)

Етап	Зміст робіт	Тривалість
Підготовчий етап	Оглядова лекція, присвячена змісту роботи студентів, вимогам, особливостям оформлення зібраних матеріалів.	1 день
Польовий етап	1) Вивчення геоморфологічної будови річкової долини на прикладі долини р. Псел. 1. Дослідження мікрорельєфу заплави (прируслова заплава, центральна, притерасна), встановлення меж низької та високої заплави. 2. Вивчення геолого-геоморфологічної будови надзаплавних терас: елементи тераси, їх морфометричні характеристики. 3. Вивчення геолого-геоморфологічної будови корінного берега, встановлення його меж і будови. 4. Скласти схематичний геолого-геоморфологічний профіль річкової долини. 2) Дослідження ярово-балкової мережі. 3) Дослідження карстових форм рельєфу. 1) Дослідження еолових форм рельєфу. 2) Дослідження гравітаційних форм рельєфу.	3 дні
Камеральний етап	1) Обробка польових матеріалів, спостережень. 2) Оформлення поперечного профілю річкової долини. 3) Проведення підсумків геоморфологічного етапу практики та контролю знань, набутих під час її проведення.	1 день

Навчальна практика з географії ґрунтів (45 год.)

Етап	Зміст робіт	Тривалість
Підготовчий етап	<ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційний етап (інструктаж з техніки безпеки польових досліджень, збирання спорядження та обладнання, 2. Оглядова лекція (загальний огляд ґрунтового покриву району практик, вивчення методик дослідження ґрунтів) 3. Ведення польових матеріалів практики: журнал, польовий щоденник. 	1 день
Польовий етап	<p>Польовий етап включає: маршрутні дослідження, закладання ґрунтових розрізів, опис та вивчення властивостей ґрунтів, ґрунтово-географічне профілювання (звітні матеріали – польовий журнал, польовий щоденник, схема ґрунтового розрізу, ґрунтово-географічний профіль).</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення чорноземних, дерново-карбонатних та лучних ґрунтів: будови, морфології, складу тощо (дослідна ділянка – Ботанічний сад СумДПУ імені А.С. Макаренка). Виконання ґрунтового профілювання по лінії «Вододіл – заплава р. Стрілка». Опис дерново-карбонатних та лучних ґрунтів. 2. Вивчення сірих лісових ґрунтів: будови, складу, властивостей (околиці с. Зелений Гай). Встановлення залежності сірих лісових ґрунтів від рельєфу. 3. Вивчення лучних та болотних ґрунтів (заплава р. Псел в околицях с. Зелений Гай). Ґрунтове профілювання по лінії «прируслова – центральна – притерасна заплава». Опис різних видів лучних ґрунтів в різних частинах заплави. 	3 дні
Камеральний етап	<p>Камеральний етап включає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обробка матеріалів ґрунтово-географічних досліджень. 2. Підготовка звіту. 3. Проведення підсумків практики та контролю знань, набутих під час її проведення. 	1 день

Комплексна фізико-географічна практика (45 год.)

Етап	Зміст робіт	Тривалість
Підготовчий етап	<p>Оглядова лекція по ландшафтній структурі району практики, термінам і місцям проведення практики, основним видам запланованих польових робіт, вимогам по їх виконанню, методиці проведення ландшафтних робіт, структурі звіту, ведення та оформлення польових щоденників.</p> <p>Вивчення літературних, картографічних і фондових матеріалів по району практики. Написання розділу «Фізико-географічна характеристика району практики». Підготовка викопіровок з галузевих фізико-географічних та топографічних карт. Підготовка бланків геоботанічного опису та опису ПТК на ключових ділянках.</p> <p>Отримання обладнання. Створення робочих бригад (4-5 чол.)</p> <p>Інструктаж з техніки безпеки польових досліджень.</p>	1 день
Польовий етап	<p>Польовий етап включає:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виконання окомірної зйомки ландшафтного полігону. 	3 дні

	2. Геолого-геоморфологічні дослідження району практики. 3. Ґрунтово-географічні дослідження району практики 4. Геоботанічні дослідження у межах природно-територіальних комплексів: лісових, лучних, болотних, культурних. 5. Проведення ландшафтного профілювання полігону. 6. Опис фацій, урочищ. 7. Ландшафтне картування території. 8. Вивчення природних і антропогенних процесів та їх впливу на ПТК.	
Камеральний етап	Камеральний етап включає: 4. Обробка польових матеріалів. 5. Побудову ландшафтного профілю. 6. Складання ландшафтної карти. 7. Складання і захист звіту кожною бригадою.	1 день

Навчальна краєзнавчо-географічна практика (45 год.)

Види робіт	Зміст робіт	Тривалість
Підготовчий етап	1) Оглядова лекція присвячена основним видам запланованих польових робіт, вимогам по їх виконанню, структурі звіту. 2) Ознайомлення з літературними джерелами і картографічним матеріалом, складання спеціалізованих карт по об'єктах досліджень.	1 день
Польовий етап	Польовий етап включає: а) радіальні дослідницькі маршрути та екскурсії на природні об'єкти, виробничі підприємства, об'єкти соціальної інфраструктури; б) самостійну роботу студентів згідно завдань практики. Краєзнавчо-географічна практика загальногеографічного змісту, включає як фізико-географічні дослідження (геолого-геоморфологічні, кліматогідрологічні, ґрунтові) так і перші економіко-географічні (загальний опис підприємств та технологій виробництва). Пропонується декілька географічних об'єктів, при потребі є можливість їх коригувати. І. Для вивчення природних умов, особливостей, а також промислових об'єктів м. Суми здійснюються екскурсії: 1) Дослідження геологічної пам'ятки місцевого значення «Лучанський розріз». Розміщена на околиці м. Суми – на правому корінному березі річки Псел. Відслонюються породи сумської свити (палеоген), а також молодші відклади. Етапи роботи на відслоненні: а) геологічна екскурсія; – складання схематичного плану району дослідження; – опис геологічних верств та відбір зразків; – визначення генезису порід; – відтворення умов формування порід; – опис ґрунтових горизонтів; б) самостійна робота студентів над описом геологічного розрізу; в) обробка зібраного матеріалу. 2) Дослідження антропогеннозміненої долини р. Псел (правий	3 дні

	<p>корінний берег, заплава, надзаплавні тераси) Етапи роботи: а) геоморфолого-гідрологічна екскурсія; – складання схематичного плану району дослідження; – опис форм рельєфу; – опис р. Псел; – опис ґрунтових горизонтів; б) самостійна робота студентів над описом геоморфологічного розрізу; в) обробка зібраного матеріалу. 3) Екскурсії на підприємства (на вибір): 1) ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» – машинобудівне підприємство м. Суми. 2) Сумська біологічна фабрика – підприємство хіміко-фармацевтичної промисловості м. Суми. 3) ПАТ «Взуттєва фабрика «Ремвзуття» – підприємство легкої промисловості м. Суми. 4) Високотехнологічне підприємство з італійськими інвестиціями «Guala Closures Ukraine», що спеціалізується на виготовленні широкого асортименту коркувальних засобів, які використовуються у харчовій промисловості. 5) ПАТ «Сумський хлібокомбінат» та ФОП «Кулемза» – підприємства харчової промисловості. І. Для дослідження природних, виробничих об'єктів та об'єктів соціальної інфраструктури регіону здійснюються екскурсії: 1) м. Ромни (100 км від м. Суми). 1) Дослідження г. Золотухи (околиця м. Ромни) - Роменського соляного купола. Це геологічна пам'ятка обласного значення. Польові спостереження проводяться в двох колишніх кар'єрах: гіпсовому і діабазовому. Лише в них, на території області, можна спостерігати найдавніші гірські породи осадового чохла в Сумській області. Їх наявність на денній поверхні дозволяє зробити висновки щодо перебігу сучасних тектонічних процесів. Відвідування природоохоронного об'єкта надає можливість дати оцінку господарської діяльності людини. По закінченні робіт на штучних відслоненнях здійснюється екскурсія до Роменського краєзнавчого музею, де студенти отримують інформацію про геологічну будову Роменського району, знайомляться із зразками корисних копалин району, та мають можливість спостерігати один із найбільших в області льодовикових валунів. а) екскурсія; – складання плану місцевості району дослідження; – опис гіпсового і діабазового кар'єрів та відбір зразків; – визначення генезису порід; – відтворення умов формування; – опис ґрунтових горизонтів б) самостійна робота студентів над складанням геологічного розрізу; в) обробка зібраного матеріалу 2) Дослідження долини р. Сула (корінний берег, заплава, надзаплавні тераси) 3) Дослідження р. Сули.</p>	
--	---	--

	<p>4) Знайомство з виробничим процесом на ПАТ «Ромни-Кондитер», ПАТ «Роменська гардино-тюлева фабрика», ТОВ «Таланпром».</p> <p>2) м. Тростянець (60 км від м. Суми).</p> <ul style="list-style-type: none"> – складання плану місцевості району дослідження; – опис геологоморфологічних умов; – дослідження долини р. Боромля; – дослідження р. Боромля; – опис ґрунтових горизонтів; – економіко-географічне дослідження індустріального (промислового) парку. <p>3) м. Путивль (100 км від м. Суми).</p> <ul style="list-style-type: none"> – складання плану місцевості району дослідження; – опис геологоморфологічних умов; – дослідження р. Сейм; – опис ґрунтових горизонтів; – економіко-географічне дослідження об'єктів промисловості та агропромислового комплексу міста (ПВП «Сейм», ПП «Приладмашсервіс», ТОВ «Колос», ТОВ «Путивль-хліб»). <p>4) Для вивчення об'єктів агропромислового комплексу плануються екскурсія на страусину ферму у с. Верхня Сироватка або смт. Степанівка на найбільший в Україні елеватор - Елеватор ТОВ Агротермінал Констракшн.</p>	
Камеральний етап	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обробка матеріалів польових досліджень і спостережень. 2. Оформлення результатів практики і складання звіту. 3. Підбиття підсумків практики та контроль знань, набутих під час її проведення. 	1 день

VI. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підсумки навчальної практики з географії підводяться керівниками практики. Документом, що свідчить про проходження навчальної практики студентом є звіт, який повинен бути оформлений належним чином і мати наступну орієнтовну структуру.

Вступ. Тут описується мета та завдання практики в цілому, місце та термін її проведення. Основна частина, де подається методика проведення досліджень, описується район дослідження, результати польових досліджень і спостережень за основними блоками (розділами) практики. Висновки, де студенти вказують те, чому навчилися під час практики, а також роблять свої пропозиції щодо покращення організації польової практики. Додатки. До звіту за необхідності додаються польові щоденники (журнали спостережень), як свідчення безпосередньої участі в польовій практиці; фотографії об'єктів місцевості, де відбувалися практичні заняття, чи етапів проходження практики; схеми та карти, що не увійшли до тексту звіту, але можуть підкріпити його матеріал.

Оформлення звіту. Звіт повинен мати титульну сторінку, на якій зазначається назва установи, де виконувалась практика та факультет (угорі). Нижче позначається назва кафедри. В центрі пишеться назва навчальної практики. В правому нижньому кутку записується прізвище та ініціали

студентів, які готували звіт, із зазначенням номеру академічної групи, а ще нижче прізвище та ініціали керівника(ів) практики, його (їх) науковий ступінь і звання. Внизу по центру ставиться назва міста та рік проходження практики.

Бажаним є постійне фотографування процесу практичних польових занять для створення фотозвіту, який може оформлятися у вигляді стенду, що виставляється для показу на факультеті та розміщується на сторінці кафедри в розділі «Практики». Фотозвіт є одним із елементів результуючої частини польових робіт.

Нормами оцінювання роботи студентів під час проходження практики слугує шкала ECTS, згідно з якою робота студента оцінюється за наступними критеріями (у %):

№ з/п	Вид діяльності	% від кількості балів відведеної на кожен блок
1.	Володіння методикою польових географічних досліджень	0-20
2.	Ведення щоденника та обробка зібраних даних	0-20
3.	Інтерпретація отриманих даних, оформлення звіту	0-20
4.	Захист основних положень звіту та оцінювання знань, отриманих під час проходження навчальної практики (усне складання або тестовий контроль)	0-40

Розподіл балів між основними (розділами) навчальної практики

навчальна практика з геоморфології	навчальна практика з географії ґрунтів	комплексна фізико-географічна практика	навчальна красназавчо-географічна практика	Сума балів
15...25	15...25	15...25	15...25	60...100

Практика не може бути зарахованою, якщо з будь-якого її розділу студент не набрав мінімально необхідної кількості балів.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	студент виконав усі завдання практики, вміє користуватися спеціальними приладами і туристичним спорядженням та правильно застосовувати їх при різних видах географічних досліджень; вміє самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому щоденнику; проводить науково-обґрунтовані камеральні обробки емпіричних результатів; знає та вміє виконувати окомірну зйомку, геолого-геоморфологічні, ґрунтово-географічні, геоботанічні дослідження району практики, і проводити ландшафтне профілювання полігону, описувати фації, урочища, здійснювати ландшафтне картування території; вміє досліджувати природні і антропогенні процеси та їх вплив на ПТК. Вчасно надав відповідно оформлений ґрунтовний звіт та під час захисту результатів практики студент вільно володіє матеріалом та відповідає на всі поставлені питання.

82-89	студент, виконав завдання практики, однак не в повному обсязі за окремими завданнями, вміє самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому щоденнику, але при науковому обґрунтуванні камеральної обробки емпіричних результатів допускає незначні неточності; студент володіє матеріалом і відповідає на більшість запитань під час захисту результатів практики.
74-81	студент виконав завдання практики, але не в повному обсязі, однак вміє самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому щоденнику, але при науковому обґрунтуванні камеральної обробки емпіричних результатів допускає помилки; студент вчасно представив звітну документацію, щоденник і звіт, що свідчать про достатній рівень виконання завдань навчальної практики; студент орієнтується в матеріалі і відповідає на запитання під час захисту результатів практики.
64-73	студент, виконав не всі завдання практики, однак вміє самостійно вести візуальні спостереження, виконувати польові вимірювання, вести записи у польовому щоденнику, але при науковому обґрунтуванні камеральної обробки емпіричних результатів допускає помилки; студент не вчасно представив звітну документацію, однак щоденник і звіт свідчать про середній рівень виконання завдань навчальної практики; студент орієнтується в матеріалі і частково відповідає на запитання під час захисту результатів практики.
60-63	студент частково виконав завдання практики, частково вміє вести візуальні спостереження, виконує польові вимірювання лише з допомогою, при науковому обґрунтуванні камеральної обробки емпіричних результатів допускає грубі помилки; студент вчасно представив звітну документацію, однак щоденник оформлений з помилками, звіт свідчать про низький рівень виконання завдань навчальної практики; студент достатньо орієнтується в матеріалі, але відповідає лише на деякі запитання під час захисту результатів практики.
35-59	студент фактично не виконав завдання практики без поважних причин або виявив недисциплінованість, звітна документація представлена в неповному обсязі; студент слабо або зовсім не орієнтується в матеріалі і не відповідає на запитання під час захисту результатів практики.
1-34	студент не був присутній на практиці, звітна документація відсутня або не відповідає вимогам, студент слабо або зовсім не орієнтується в матеріалі і не відповідає на запитання під час захисту результатів практики.

Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагности та формами оцінювання є: захист звіту (фронтальне або індивідуальне опитування, тестування). Залік.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	

1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	---	--

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Байрак Г. Методи геоморфологічних досліджень : навч. посібник / Галина Байрак. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 292 с. https://geography.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/09/bayrak_metody_geom.pdf
2. Корнус А. О. Навчальна практика з географічних дисциплін : навч.-метод. посіб. / А. О. Корнус, О. Г. Корнус, С. І. Сюткін, О. С. Данильченко; за загальною ред. А. О. Корнуса. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 100 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/5715>
3. Купач Т.Г., Дем'яненко С.О. Польові природничо-географічні дослідження територій: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «географія» та «освіта». К., 2017. 80 с. http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Kaniv_book.pdf
4. Методологія наукових досліджень у ґрунтознавстві. Методичні вказівки / Укл. Тихоненко Д.Г., Новосад К.Б., Гавва Д.В., Резнік С.В. Харків, 2017. 26 с. https://knau.kharkov.ua/uploads/passport/agro/asp/10_%D0%9C%D0%97_%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D1%83_%D2%91%D1%80%D1%83%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96.pdf
5. Навчальна туристична топографо-краєзнавча практика (навчально-методичний посібник для студентів спеціальності туризм Київського національного університету імені Тараса Шевченка) / Полякова Н.О. – К.: Фітосоціоцентр, 2017.– 32 с. http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Poliakova_Metodichka.pdf

Додаткова:

1. [Методичні вказівки для проходження навчальної та виробничої практики \(для студентів денної і заочної форм навчання напряму підготовки 6.080101 – Геодезія, картографія та землеустрій\) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; укладачі С. А. Отечко, К. А. Мамонов, Т. В. Анопрієнко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 26 с.](#)
2. Салюк М.Р. Методичні матеріали до виконання практичних робіт з курсу методи географічних досліджень (для студентів напряму підготовки

6.040104–Географія) / М.Р. Салюк, – Ужгород : Видав. “УжНУ”, 2016.–38 с.

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8921/1/%D0%A1%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%BA%20%D0%9C.%D0%A0.%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%B3%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%8C%2C%202016.pdf>

3. Польова навчальна топографічна практика: навчально-методичний посібник / І.О. Підлісецька, М.А. Молочко; За ред. А.М. Молочка. Київ: Видавництво «Альфа-ПК», 2020. 42 с.
http://geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Pol_topo_praktika_Molochko_M.pdf

Інформаційні ресурси:

1. Український гідрометеорологічний центр: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://meteo.gov.ua/>
2. Туристичні маршрути: Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://guide.karpaty.ua/ru/categories/marshruty>
3. Марковані маршрути – <https://www.karpaty.info/ua/info/useful/routes/>
4. Департамент захисту довкілля та енергетики Сумської обласної державної адміністрації: Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pek.sm.gov.ua/index.php/uk/>
5. Офіційний веб-сайт Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>

VIII. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА

1. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
2. Географічні атласи, карти (топографічна карта Сумської області, геоморфологічна карта Сумської області, геологічна карта Сумської області, карта ґрунтів Сумської області, карта четвертинних відкладів Сумської області).
4. Курвиметр, лінійки, олівці, міліметровий папір.
5. Лабораторне обладнання: екліметр, геологічні молотки, рулетки, мірні стрічки, компаси, топографічні прилади, лопати, НСІ (10%).